

«**Quan parlava el castellà se'm notava que jo era de otra nació**»

Interrupció de la transmissió del català i autoodi entre els arrossers valencians d'Isla Mayor (Sevilla, Andalusia)*

BRAULI MONTOYA ABAT *Universitat d'Alacant*

RESUM: Estudi sobre l'establiment i l'ús del català per part d'una comunitat immigrada de valencians, que s'establiren a la localitat d'Isla Mayor (Sevilla) per a crear-hi plantacions d'arròs. La llengua catalana s'empra plenament entre els valencians de la primera generació però no aconsegueix transmetre's a la segona generació, on només sobreviu de manera residual.

PARAULES CLAU: sociolingüística, immigració, actituds lingüístiques, substitució lingüística.

ABSTRACT: A study of the implantation and use of Catalan by an immigrant community of Valencians, who established themselves in the town of Isla Mayor (Sevilla) to introduce the growing of rice. Catalan was fully used amongst themselves by the first generation, but did not achieve transmission to the second, where it survives only residually.

KEYWORDS: sociolinguistics, immigration, linguistic attitudes, language shift.

1. Introducció

A principis dels anys 40 del segle XX es produeix una emigració de valencians a Las Marismas del Guadalquivir, a l'Andalusia occidental. El motiu d'aquell moviment demogràfic era posar en conreu aquelles terres pantanoses per a obtenir-ne arròs. Els valencians, que havien nascut i s'havien criat entre l'Albufera i la Ribera Baixa veient créixer la planta de l'arròs, eren els millors experts per a posar en producció

* El treball de camp d'aquest estudi, realitzat el desembre de 2013, ha pogut ser portat a terme gràcies a un període sabàtic concedit per la Universitat d'Alacant durant el curs 2013-2014 a l'autor d'aquestes línies.

aquells aiguamolls andalusos. Així ho va pensar Rafael Beca, un propietari de les fins aleshores improductives Islas del Guadalquivir, qui, de manera coordinada amb el director de l'Estació Arrossera de Sueca i el comte de Trénor (de València capital), va impulsar la colonització d'aquelles terres. Beca no partia de zero, puix que ja hi havia alguna presència valenciana anterior (dels anys 1930), ni tampoc es va limitar a atraure-hi valencians, però aquests últims havien estat triats per a erigir-se en els «tècnics» del procés. En efecte, els valencians serien els que dirigirien les plantacions d'arròs, i els altres colons, procedents sobretot d'Extremadura i la resta d'Andalusia, farien de jornalers.

Durant les tres dècades següents (anys 1950-1970), el flux de colons originaris del País Valencià continuà ben viu. Això sí: no van arribar mai a representar una proporció numèricament significativa entre el total de pobladors de la zona. Així, la xifra més alta que assolirien els valencians seria de 566, que corresponia a un 8,15% dels 6.943 habitants que componien el cens del 1970. Ara bé, els valencians hi destacarien perquè eren els únics coneixedors del conreu de l'arròs i (també) els únics que s'havien convertit en propietaris de bona part de les plantacions. Així, en 1965, el 44,4% dels socis del sindicat d'arrossers de la província de Sevilla eren valencians, els quals posseïen terres que comprenien el 37,2% del territori (GONZÁLEZ 1993, p. 68-69, 81-83). Això els donaria rellevància social i els permetria ocupar llocs de decisió política i econòmica fins al dia de hui (2014). Actualment, el municipi d'Isla Mayor, que ha aglutinat els poblats que es van formar a partir de la posada en conreu de les Islas del Guadalquivir,¹ té un alcalde descendent de valencians, la junta directiva de la cooperativa local, Arrozúa S.C.A., està formada tota per valencians o descendents seus,² però el nombre d'immigrants procedents del País Valencià (de primera, segona o tercera generació), que ignorem per manca d'estudis estadístics sobre el tema, no deu ser major que el de 1970.³

Els autors que han estudiat la fundació de la colònia d'arrossers valencians a Isla Mayor s'han fixat ben poc –pràcticament gens– en el fet lingüístic diferencial que

1. El poblat més important i que ha donat lloc al nucli urbà del municipi actual es deia popularment El Puntal, però oficialment era Villafranco del Guadalquivir, constituït com a «entitat local menor» el 1953 per les autoritats del moment. La seua capçalera municipal era La Puebla del Río, de la qual es va independitzar el 1994. El nom d'Isla Mayor no es va adoptar fins uns anys més tard, el 2001.

2. El primer alcalde –encara pedani– havia estat el suecà Arturo Aviñó Puerta (1970-1976). El seu fill, José Manuel Aviñó Navarro, va ser un altre dels alcaldes, aquest en el trànsit dels segles XX al XXI. I la primera autoritat municipal actual (Àngel García Espuny, 2011-2015) és també descendent de valencians (www.islamayor.es/opencms/opencms/islamayor/portaldelegaciones/ayuntamiento/bienvenida.html#VHG6uGdnS50). Pel que fa a la «presència valenciana» a la cooperativa Arrozúa S.C.A., vegeu www.arrozua.com/index.php/en/empresa-2/junta-directiva (consulta: 23/11/2014).

3. De Melchor i Branchadell (2002: 31, 34) donen uns 600 catalanoparlants, un 10% dels aproximats 6.076 habitants que tenia el municipi el 1999 (www.ine.es/jaxi/tabla.do: Villafranco del Guadalquivir), en base a una estimació que se'ls va proporcionar des de l'Ajuntament. La darrera xifra oficial d'habitants amb què comptem és la que dona l'Institut Nacional d'Estadística per al 2014: 5.930 (www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2895).

comportava l'establiment d'un grup catalanoparlant al bell mig d'una comunitat local on acabaria predominant la llengua castellana. La majoria dels estudis s'ha fet des d'un vessant històric, adreçat a explicar l'origen i la motivació agrícola del seu poblament (GONZÁLEZ 1993; RODRÍGUEZ 1994), i antropològic, centrat en la problemàtica derivada de les diverses procedències culturals dels colonitzadors (LLÀCER 1997; SABUCO 2005; MUÑOZ 2009). No hi ha cap estudi que s'haja ocupat de la situació que s'hi havia creat en aplegar-s'hi gent de diferents llengües. Com a molt, alguns investigadors en fan comentaris esparsos (SABUCO 2005; MUÑOZ 2009); especialment en fa Llàcer (1997, p. 60-61), però aquest darrer autor tampoc no aprofundeix en la temàtica en qüestió. Per això, el present treball pretén omplir aquest buit donant raó de dos fets fonamentals: quina ha estat la transmissió lingüística intergeneracional entre els immigrants valencians i quines han estat les actituds lingüístiques que han governat aquesta transmissió. Expressat en termes menys tècnics, volem saber si el català dels valencians hi ha perviscut, en quina mesura ho ha fet i per què ha estat d'una manera o de l'altra.

La recerca parteix d'una sèrie d'entrevistes, basades en la tècnica de la història oral (MIRALLES 1985), realitzades a 33 subjectes residents a Isla Mayor. No es tracta d'una mostra amb tots els requisits estadístics per a assolir una representativitat de l'univers objecte d'estudi, però, a la vista que aquest paràmetre és necessàriament reduït —entre 500 i 600 persones, com acabem de veure—, una trentena d'individus suposa un 5,5% d'aquest nombre aproximat, un percentatge que no es pot considerar menyspreable. El criteri de selecció ha perseguit obtenir individus de primera generació, d'una generació «de trànsit» (nascuts al País Valencià i criats a Isla Mayor) i de segona generació immigrada (i, entre les dues darreres, amb el català com a llengua primera o L1, com a llengua segona o L2, i amb el castellà només). Al costat d'aquestes dues variables independents fonamentals (generació immigrada i llengua), s'ha disposat d'informadors dels dos sexes i d'edats mitjanes i provectes. Cada entrevista durava entre mitja hora i una hora (segons la disponibilitat dels informadors), es desenvolupava preferentment en català (d'acord amb la capacitat lingüística dels individus), i era enregistrada en àudio. A la taula 1 es pot veure el repartiment dels factors socials referits.⁴

4. L'accés als informadors es produïa a través de dues persones mitjanceres, ben conegudes al poble: Vanesa Espert, descendent de valencians d'Alginet, contactada a través de la pàgina web oficial de l'Ajuntament d'Isla Mayor en tant que bibliotecària de la localitat, la qual, al seu torn, va facilitar el contacte amb el propietari arrosser Paco Rovira, nascut a Benifaió el 1937 i resident a Isla Mayor des del 1952. Sense la bona disposició i la simpatia d'aquests dos mitjancers, esdevinguts també subjectes entrevistats, hauria estat molt difícil accedir a la resta d'informadors. Totes les entrevistes van ser enregistrades en un aparell MP3, d'unes mesures tan reduïdes que era oblidat pels subjectes al poc d'haver-los demanat autorització per a gravar la conversa. A l'Annex 1 s'ofereix la relació completa de subjectes entrevistats amb l'especificació dels factors socials que els caracteritzen.

Subjectes: 33	Origen	Generació d'immigració	Hòmens: 23		Dones: 10	
			Edats			
			65-88	43-58	64-79	35-58
Valencians: 30 Ribera Baixa: 20 (Sueca: 19) Ribera Alta: 4 l'Horta: 6	Generació I: 20 (tots: català L1)		13	1	5	1
	Generació "de trànsit": 3 (1: català L1; 2: castellà només)		2	1		
	Generació II: 7 (2: català L2; 5: castellà només)		2	1	1	3
Castellans: 3	Generació I		3			

Taula 1. Repartiment dels subjectes de la mostra segons els factors socials establerts

2. La transmissió lingüística

Com ja s'ha avançat, entre els autors que han estudiat el fenomen migratori valencià a Isla Mayor, un dels que proporciona més informació lingüística és Llàcer (1997). Aquest autor fa alguna pinzellada sobre la transmissió intergeneracional del català, que es manté només en la primera generació immigrada, mentre que en la segona es perd perquè

El xiquet s'ha d'adaptar si no vol ser marginat per la resta de companys. De fet, molts pares valencians, perquè açò no passàs, començaven parlant als fills, des de petits, en castellà. I altres, que començaren parlant-los en valencià, acabaren fent-ho en castellà. (LLÀCER 1997, p. 61)

Segons això, podem fer les inferències següents:

- a) El català no és transmès per la generació emigrada a la generació nascuda a Isla Mayor, fet que es dona a través de dues modalitats:
 1. Uns pares comencen pujant els fills en castellà des d'un primer moment.
 2. Altres pares, que havien començat educant-los en català, passen després al castellà.
- b) La raó és evitar que els fills siguin marginats a l'escola pels companys castellanoparlants.

Llàcer (1997: 61) relaciona la interrupció de la transmissió familiar del català que es dona a Isla Mayor amb la que ja ocorria a «València i en alguns barris de pobles grans, com Alzira, Gandia, etc.», volent donar a entendre que el germe de la substitució de la llengua ja venia del País Valencià. Tanmateix, cap d'aquestes tres poblacions posades com a exemples no ha fet una aportació notable a la constitució de la colònia valenciana instal·lada als aiguamolls del Guadalquivir. En canvi, Sueca i les altres poblacions de la Ribera i l'Horta, que sí que l'han feta (taula 1), no han viscut –llevat de casos anecdòtics– el fenomen d'abandó de la llengua pròpia; ans al contrari: sempre han guanyat catalanoparlants entre els castellanoparlants que s'hi aveïnaven. Així, València, segons el cens de 1986, havia perdut, entre la generació que llavors tenia més de 65 anys i la més jove (de 5 a 24 anys), 25 punts en el percentatge de catalanoparlants; la pèrdua de Gandia era molt més baixa, 3 punts, i la d'Alzira es quedava en 1 punt (MONTROYA; MAS 2011, p. 43). Enfront d'aquest panorama, Sueca comptava llavors amb un 91% de parlants de català entre els majors de 65 anys, i s'incrementava fins a un 96% (5 punts més) entre els més jòvens (*Coneixement del valencià*, 1987: 425). Per tant, no sols no hi havia pèrdues en el contingent catalanoparlant, sinó que els fills dels castellanoparlants es transformaven en parlants de llengua catalana. Això vol dir que l'ambient sociolingüístic d'origen que portaven els emigrants valencians a Isla Mayor era totalment favorable a la transmissió de la seua llengua; si van actuar contràriament, els motius serien intrínsecs a les característiques socials de la comunitat on s'havien instal·lat. Un exemple d'aquesta nova situació amb què es van trobar el veiem en l'entrevista a un llaurador suecà, resident a Isla Mayor, que presentava un documental emès per Canal 9 el 1990 (*L'Andalusia valenciana*):

Tinc quatre fills, els meus fills són tres nascuts i batejats en Sueca; un, el més xocotet ja va nèixer ací (...), és l'únic que me parla castellà pa tot. Mosatres [*sic*] encara continuem *las raïsses* nostres parlant el valencià en casa a tot pasto, però mos considerem molt andalusos també perquè com, comprendreu, els meus fills s'han criat ací i jo porte més de mitja vida ací. [Manuel Andrés Marco, 20m 20s - 20m 30s]⁵

Els resultats de la recerca que es detallen a continuació confirmen tant aquest darrer cas com els de la citació inicial de Làcer (1997: 61), però, en haver partit, en el present treball, del testimoniatge i l'observació del comportament sociolingüístic d'una

5. A les transcripcions que seguiran, com aquesta, no es pretén donar una informació dialectal detallada; per això no s'hi representen els trets fonètics, encara que sí els morfològics i lèxics. Entre claudàtors s'indiquen els minuts (m) i segons (s) del fragment citat.

mostra de residents a Isla Mayor, és possible filar més prim en el procés que s'ha seguit, observar els contrastos entre generacions i analitzar l'argumentació utilitzada per a justificar la transmissió d'una llengua o altra.

2.1. La primera generació immigrada

Segons la narració dels valencians de la primera generació immigrada, el català no ha arribat –o ho ha fet molt precàriament– a la segona generació. En la majoria dels casos (un 81%) ha estat per voluntat manifesta dels progenitors i, en una minoria (19%), perquè els fills van reorientar, a causa de l'ambient social, la direcció lingüística que els imprimien els pares. El grup de progenitors que havia intentat transmetre el català estava format per parelles catalanoparlants; en canvi, el grup dels progenitors que no l'havien transmès es dividia en parelles lingüísticament homogènies, amb el català com a llengua de la parella (un 54%), i parelles mixtes, amb el català en un progenitor i el castellà en l'altre, però amb aquest últim idioma com a llengua de la parella (un 46%). És possible que aquesta composició bilingüe afavorís un decantament més decidit cap al castellà, per bé que, en qualsevol cas, el resultat final sempre ha estat que els fills, tant d'unes parelles com de les altres, han acabat parlant només castellà (taula 2).

Composició lingüística de la parella	Propòsit de transmissió dels pares	Resultat en els fills
Catalanoparlant 100 %	CATALÀ 19%	CASTELLÀ 100%
Catalanoparlant 54 %	CASTELLÀ 81%	
Mixta 46 %		

Taula 2. Transmissió lingüística intergeneracional al si de la primera generació immigrada a Isla Mayor

La casuística descrita podem veure-la exemplificada en tres mostres (Annex 2). La primera (ATL-1) correspon a un matrimoni de llengua catalana, el marit nascut el 1937 (FRC) i l'esposa, el 1940 (RBF). Ell va arribar a Isla Mayor a 14 anys, i ella, a 13. Es van casar el 1966 i van tenir dues filles: la major va nàixer el 1967, i la menor,

el 1970 (elles són segona generació immigrant). Totes dues s'han casat amb hòmens procedents d'Extremadura; la major ha tingut un fill (nét per als subjectes) i la menor ha tingut dues filles (nétes). El matrimoni format pels subjectes entrevistats (marit i muller) es comunica en català, però no ha transmès la seua primera llengua a les filles, les quals es limiten a entendre-la, i els néts ja ni tan sols l'entenen.

L'ATL-2 parteix d'un altre matrimoni homogeni de llengua catalana, però el marit (FGM) insisteix que ell i la seua dona, nascuts els anys 30, sempre han parlat en català als seus tres fills; això no obstant, aquests, en començar a anar a escola, van passar a usar el castellà, i ja han seguit així fins al dia de hui, de tal manera que el català només l'entenen. La filla major s'ha casat amb un immigrant valencià (GPL, gendre de FGM), com els seus pares, però això no ha servit perquè ella reactivàs el seu català passiu; de fet, ell ha cedit en l'ús del castellà, no sols al si del seu matrimoni sinó també amb el seus fills (néts de FGM). Aquest cas del gendre ens il·lustra sobre la casuística dels matrimonis mixtos, en els quals ja no es fa cap plantejament de la llengua amb els fills sinó que es dona com a segur l'ús del castellà, esdevinguda llengua de la parella.

Això mateix trobem en l'ATL-3, construït a partir de la narració de dues germanes (MTES i VES), totes dues filles d'un matrimoni immigrant el 1961; la germana major (MTES), nascuda encara al País Valencià, es va casar a Isla Mayor amb un fill de valencians que no havia estat educat en català (com ja veiem que és la norma), amb la qual cosa va constituir un matrimoni mixt, els fills del qual són completament castellanoparlants. Així mateix, la germana menor (VES), ja nascuda a Isla Mayor, també va ser educada en castellà (igual com una germana intermèdia que tenen). Si comparem aquests dos últims ATL (2 i 3), podem contrastar la llengua entre fills i pares polítics; en l'ATL-3, MTES parla en castellà amb els seus sogres, a pesar que tots tres tenen el català com a llengua primera, mentre que en l'ATL-2, el gendre (GPL) usa el català amb els seus sogres. Potser aquesta diferència està condicionada per la major afeció al català de FGM i la seua dona, que van intentar pujar els fills en la llengua que els era pròpia, mentre que en el cas dels sogres de MTES, no consta que hi hagués cap intent de manteniment del català amb son fill (el marit de MTES).

2.2. *La segona generació immigrada i la generació «de trànsit»*

Si indaguem en la narració de la segona generació immigrada sobre la llengua que han rebut dels seus pares, les respostes ja són més vagues, atès que ells han estat mers receptors de la transmissió lingüística. Així, dels set membres de la segona generació entrevistats, sis s'han limitat a constatar que els seus pares els van pujar en castellà, mentre que un especifica que el pare li parlava en català i la mare, que també era catalanoparlant, ho feia en castellà (els seus pares conformaven un matrimoni lingüísticament homogeni que tenia el català com a llengua de la parella).

Dels altres sis membres de la segona generació, quatre eren també descendents de matrimonis catalanoparlants i dos de matrimonis lingüísticament mixtos, els quals, per tant, es parlaven en castellà entre ells. En aquests dos casos, els fills –subjectes entrevistats– tenen un record molt precari del català (entès parcialment i amb alguna paraula recordada); en els altres quatre, en canvi, el català és una mica més present (ben entès i amb possibilitats de fer servir algunes pronúncies genuïnes, alguns mots i algunes frases breus). Dos dels subjectes d'aquest grup són catalanoparlants de segona llengua (taula 1): un d'ells rebé el català de son pare (AGE) i l'altre és descendent d'un matrimoni catalanoparlant que no li va transmetre el català directament (CPB) però que el parlava en la seua presència. Comparem els ATL d'aquests dos subjectes singulars.

L'ATL-4 ens permet veure la pràctica lingüística distinta del pare i la mare d'AGE, que seguia aquest mateix patró amb els altres dos fills. Potser influïa en tal comportament diferent que la mare fos nascuda a València, on l'hàbit de parlar castellà als fills s'havia generalitzat els anys 60 a tots els grups socials. En arribar a Isla Mayor, aquest hàbit encaixava més amb la tendència general del valencians immigrants, mentre que el manteniment lingüístic del pare en discrepava. Gràcies a això, el coneixement del català que ens mostra AGE és superior a una simple comprensió, perquè és capaç de formar moltes frases; pel que fa a aquesta capacitat, ell declara que son germà major va nàixer al País Valencià i ha practicat el català més que ell en vacances familiars, però la diferència pot raure en aquest segon motiu al·legat (el major contacte amb la família originària) que en el mer fet del naixement, ja que el temps de criança de tots dos s'ha desenvolupat enterament a Isla Mayor.

Les modalitats de transmissió lingüística quant al lloc i el moment de naixement i criança de cada germà es veuen molt més ben exemplificades a l'ATL-5, el «protagonitzat» per CPB, atès que es tracta de la família més nombrosa que hem vist fins ara: set fills. Els quatre majors van nàixer al País Valencià; la filla següent també hi va nàixer però, a l'any i mig de vida, va passar, amb l'emigració familiar, a viure –i ser criada– a Isla Mayor, i les dues menors –una de les quals és CPB–, ja són nascudes i criades al poble de destinació de l'emigració. Els quatre germans «valencians», vinguts al món els anys 40, molt abans del trasllat familiar a Andalusia (1954), van créixer parlant català amb els seus pares; també va començar a ser així en el cas de la germana «de trànsit», nascuda el 1953 a Sueca, però, com que ja va començar a adquirir la capacitat de parlar a Isla Mayor, tant pares com germans es van posar a parlar-li en castellà. Finalment, les dues germanes menors van ser educades en castellà, i també en aquesta llengua se'ls van adreçar els germans majors; ara bé, per diferents motius, no s'han quedat amb una simple comprensió del català, com en altres casos, sinó que el tenen com una segona llengua amb un domini que no es pot considerar gaire precari. En el cas de CPB (1955), aquest coneixement es justifica perquè «jo, quant era xicoteta, el podia parlar amb mon pare i ma mare», i

en el de la germana més petita (1957), perquè s'ha casat amb un valencià i, encara que no parlen català entre ells, ell (el cunyat de CPB) el parla amb els seus pares i, fins i tot, això ha afavorit que la filla que tenen (neboda de CPB) conega el català passivament.

Hem vist, doncs, exemplificats els comportaments lingüístics i els resultats en la llengua dels fills en subjectes de la primera generació (la immigrant) i en subjectes de la segona generació (la criada al lloc de destinació). En ambdós casos, hem analitzat com influeix que siguin parelles lingüísticament homogènies o mixtes, ja que les primeres, encara que no transmeten directament el català als fills, segueixen usant-lo en la comunicació entre els dos membres, i això garanteix una adquisició passiva per part dels fills. En canvi, quan la parella ja no l'usa internament, és més difícil que n'arribe alguna cosa als fills. Hem descobert, així mateix, la diferència que s'estableix entre germans segons el lloc de criança (País Valencià o Andalusia). Així mateix, hem observat dos casos «de trànsit»: naixement al País Valencià i trasllat al cap d'uns mesos de vida a Andalusia, on ja es produeix la criança (ATL 4 i 5): en aquests casos, s'ha imposat la transmissió del castellà, però, a diferència dels germans ja nascuts a Isla Mayor, el català no els ha quedat com una llengua simplement entesa, sinó que ha arribat a un grau bastant passable com a llengua parlada.

Ara bé, la tipologia dels individus «de trànsit» no acaba ací, puix que podem parlar també d'una generació «de trànsit» entre la primera, nascuda en origen, i la segona, nascuda en destinació. Són els fills tinguts al País Valencià i traslladats als pocs mesos de vida a Andalusia. JVCF (ATL 6) és un dels tres representants de la mostra d'aquesta generació «de trànsit», l'únic que és catalanoparlant. Ell havia nascut a Sueca i als onze mesos va ser portat a Isla Mayor:

JVCF: Els pares me parlaven en valencià... i després, pues, més major [...] ma mare parlava ja en castellà. [...] Quan estàvem davant de gent o en el camp fent faena, pues mon pare parlava en castellà.

-Però dins de la casa... a l'hora de dinar...

JVCF: Sí, sempre... casi sempre en valencià. [JVCF, 18; 3m 15s - 4m 15s]⁶

És a dir, que els pares van començar parlant-li en català (el record d'ell ha de ser, per força, vivint ja a Isla Mayor) i, a partir d'un moment, que ell no especifica o no és capaç de recordar, la mare va canviar de llengua. Siga com siga, el fet que en els primers anys de vida rebés el català dels seus pares li ha permès afermar-lo com a primera llengua i poder expressar-s'hi amb fluïdesa. Certament, també deu haver

6. Les dades dels arxius sonors de cada entrevista són les sigles dels subjecte, el número d'ordre corresponent (annex 1) i els paràmetres temporals entre els quals es troba el fragment citat.

ajudat a mantenir el català vivaç el fet d'haver-se casat amb una dona valenciana, encara que sembla que, entre ells, alternen l'ús del català i el castellà (segons declara SBI, un altre informador i amic de JVCF).

3. Argumentació (i ideologia) de la interrupció

Fins ara, hem pogut veure quines són les característiques principals de la interrupció lingüística que es dona entre les dues generacions resultat de la immigració valenciana a Isla Mayor, però no ens hem aturat en les motivacions que han conduït a un trencament que no es produïa a les terres d'origen. Examinem ara l'argumentació que donen els membres de la primera generació per haver interromput amb els fills la transmissió del català que ells havien rebut dels pares i analitzem si hi ha un rerefons ideològic.

Naixen les meues filles... jo, –parle per mi i la majoria– perquè jo sabia que les meues filles són filles de valencians però nascuts en Andalusia i escomenen a anar a escola i van a... l'escola de castellans... entonces... [...] perquè és que aplegues a la porta [de l'escola], eh?, i ja la deixaves allí... [...] sense voler, la meua dona i jo... sense voler. [...] Ací hi ha algú –són poquets– però hi ha algú –són poquets– que ha tengut la tradició dels fills parlar-los en casa en valencià i saber el valencià, però són es menos... algú que altre hi ha però són es menos... (ATL-1) [FRC, 1; 42m 10s - 43m 35s]

Aquest subjecte ens presenta, condensades, algunes de les raons més reiterades:

- 1) La seua descendència ha nascut a Andalusia, on l'ambient sociolingüístic porta a usar el castellà «sense voler».
- 2) L'escola era en castellà.
- 3) Només una minoria (recalcitrant?) ha educat els fills en català.

Aquestes raons reapareixen en els altres subjectes, tant de forma independent (l'entorn) com aglutinades (el carrer i el col·legi):

Jo sempre els ha [sic] parlat en castellà perquè, clar, tot el entorno... tots parlant en castellà... i els xiquets pos quan han eixit al carrer, tots eren... tot era castellà. [JFT, 2; 9m 10s - 9m 20s]

-Entre vostè i la seua dona parlen en valencià, però als seus fills...?

JMGF: ...en castellà.

-I per què no els han parlat en valencià?

JMGF: Perquè ací... al ser... estar parlant tots en castellà, no podíem parlar-lo.
[JMGF, 10; 2m 20s – 2m 40s]

Entonces, els xiquets, igual, els xiquets a mi me podien sentir parlar valencià, però estaven molt en el carrer i en el col·lege. Entonces, els xiquets parlaven el castellà. [VAB, 30; 1m 55s - 2m 23s].

L'escola és la raó comuna esgrimida per part de dos subjectes que mostren actituds enfrontades davant el català. FGM (ATL-2) addueix que són els fills els qui han deixat de parlar català, igual com tots els altres de la mateixa generació («ells *deixen*» = 'solen deixar'), no ell ni la seua dona:

-I als tres fills els han parlat en valencià?

FGM: Moatros, sí, però... [to de resignació], clar, a l'anar a escola i parlar en castellà [...], ja es perd. [...] Ja deixen ells... ells deixen...

[FGM, 3; 6m -7m]

L'altre subjecte, JPM, no busca la benevolència del seu interlocutor davant el canvi de llengua efectuat amb els seus fills:

-Quan els seus fills eren de bolquers, molt menuts, com els parlaven?

JPM: Pos normalment en valencià, normalment quan eren xicotets. Una vegada començaren a anar a escola, començarem en castellà.

[JPM, 4; 9m - 9m 30s]

I, després de respondre aquesta pregunta, JPM efectua una descàrrega ideològica en contra de la pervivència del català, segons sembla, basada en alguna experiència negativa:

Tinc la costum de que quan hi ha un que ha parlat castellà, parlar el castellà... per educació –diuen– i, *a más, me gusta el castellano*. [...] *Y aquí en el Casino, igual: si hay algun[fo] sentado que habla el castellano y los demás, valencianos, normalment, normalment, eh?, hablamos el castellano* perquè pareix que siga una falta de respecte [...]. I que m'agrada més el castellà... Els principis són algo diferents... Jo als auelos, en valencià, no? Pero después ja al castellà *y se ha acabado todo!* [...]. I entonces notí la diferència que tenia jo de ser valencià a ser castellà *porque* quan parlava el castellà, se'm notava que jo era *de otra nación como aquel que dice...* [JPM, 4; 9m 40s - 16m 15s]

Quan JPM parla dels «principis [...] diferents», es refereix al contrast amb FGM, que defensa que va intentar mantenir el català amb els fills però que es va haver de

donar per vençut.⁷ Queda prou clar que JPM fa una opció clara per la imposició definitiva del castellà («y se ha acabado todo») després d'haver renunciat explícitament a la seua «nació» originària. Aquesta renúncia és el resultat clàssic del sentiment d'autoodi, típic de les minories ètniques o culturals que desitgen incorporar-se a la majoria social del país d'adopció, cosa que creuen que aconseguiran abandonant les característiques pròpies (NINYOLES 1969, p. 75-76). Aquest mateix sentiment de menyspreu per allò propi es concreta també en l'àmbit lingüístic i en comunitats autòctones minoritzades (FREIXEIRO 2014, p. 94). D'altra banda, no ha estat estranya del tot la referència als valencians com una nació, tant en la mateixa tradició històrica valenciana (RUBIO 2012) com en la de la breu història dels valencians a Isla Mayor per a referir-se de manera contrastiva entre la *nació* dels valencians i la *nació* dels andalusos (o castellans). Sabuco (2005) n'aporta un altre exemple d'un agricultor valencià entrevistat per ella: «los andaluces saben usar su nación y nosotros no sabemos apreciar Valencia» (p. 278). Aquest ús queda refermat per una jornalera andalusa, que confronta la identitat andalusa amb la valenciana classificant la primera com a *castellana*, en una afirmació que hem d'entendre més en un sentit nacional que regional (p. 274). I en aquesta línia, la mateixa autora del llibre no se sorprèn que «la presencia de los valencianos fuera tildada de extranjeros, de extraños» (p. 290). No debades, una de les expressions més evidents de la ideologia lingüística és la identitària, especialment quan és alimentada pel component nacionalista (SCHIEFFELIN; WOOLARD; KROSKRITY 1998, cap. 8).

Aquest entramat ideològic encapçalat per l'autoodi ens porta a endinsar-nos en la tercera de les raons al·legades al principi d'aquest apartat: la de no voler formar part d'una minoria («els *menos*») que sembla haver educat els fills en català i que per això és considerada recalctrant. Certament, si en algun moment ha existit a Isla Mayor aquest grup minoritari, la present enquesta no l'ha detectat. Fa l'efecte que els valencians actuals lluiten contra un passat conflictiu en què els primers immigrants arribats, potser més per un coneixement limitat del castellà que per convicció a favor del català, eren titllats de fer un ús excessiu de la seua llengua:

SBI: Els pares de mosatros els costava més treball de parlar en andalús però... i n'hi han uns quants que no parlen en andalús encara que els afusilen. [...] ja t'ha dit que n'hi han cinc o sis valencians que els dona igual que parlen el andalús ací ara com fa trenta anys, o com sixtyanta...

JVCF: Són persones més tancades...

7. Cal dir que FGM es va presentar a l'entrevistador amb el seu nom de pila en català, fet ben notori entre la resta dels subjectes de la mostra. FGM i JPM participaven en una tertúlia a la Sociedad de Caza y Pesca d'Isla Mayor (coneguda com *la Societat* o el Casino), on també hi eren altres dos subjectes referits en aquest apartat (FRC i JFT). La tertúlia entre tots quatre s'havia produït després d'haver entrevistat cada subjecte individualment en taules separades.

SBI: ...tancades...

[...]

JVCF: Este home: “Xiquet, xiquet!”, siguen andalusos o lo que siguen, i la nóvia que té... bueno, la dona que té ara és també d'eixes tancades que no han volgut... que va a parlar en el capellà, que és molt beata,... també li parla en valencià... Són casos d'eixos aislats, no?

[SBI, 18; JVCF, 19; 22m 30s - 26m 30s]

Fixem-nos que en aquest diàleg hom declara que encara en queden alguns (de «tancats») que segueixen actuant com aquells primers valencians: «exhibint» en públic una llengua que haurien d'ocultar per a no suscitar de bell nou el conflicte. A més d'aquells *pioners*, també reben aquesta acusació les persones sense cultura i les dones:

Quan vinguérem, n'hi havia ací una guerra: andalusos i valencians... més que res per les dones... i els hòmens també, que no tenien molta cultura de parlar entre ells en el castellà i parlaven el valencià. I en les tendes i tot les dones es ficaven a parlar una valenciana en l'altra, i les castellanés, andaluses, *las andaluzas*: “-Eh, estos parecen perros...” ‘pareixen gossos parlant’. I unes quimeres...! [MPL, 33; 7m 30s - 8m 5s]

Ací hem tingut un poquet de problema entre andalusos i valencians. [...] Moltes persones que han vingut de València no havien parlat mai el castellà, i més persones majors... entones, anaven a la botiga i no... sabien parlar el castellà. [FRC 1; 29m - 29m 22s]

...delante de unos andaluces hablar el valenciano, ¿no? [...] Decían: “¡A saber lo que estarán diciendo!” Claro: en seguida se pensaba mal. Decían: “Están hablando en valenciano, y seguramente estará diciendo una barbaridad o me estará ofendiendo o me estará diciendo cualquier cosa”. [...] ibas a una tienda... las mujeres iban a comprar a una tienda y, claro, lo que pasa, están un grupo de mujeres esperando su turno y llega una conocida: “Ai, xica, no sé quantos...”, y empiezan a hablar el valenciano. [EMF, 27; 4m 10s - 4m 25s, 36m 15s - 37m 05s]

Una filla de valencià i andalusa es permet també la crítica antifeminista de *mala educació*, atès que ella no es considera valenciana:

Aquí en el pueblo muchas valencianas tenían la costumbre de entre ellas hablar [...]. Ibas a una tienda y las veías hablar... que, bueno, las andaluzas las veíamos un poco mal, ¿no? [...] era como esto de mala educación, ¿no? [...] en una tienda, un local comercial, y decían “Ay, xica, pues, hala...”. Como que estaban un poco [...] Incluso a alguna se le escapaba su habla, hablaba en valenciano [...]

“-Ay, a mi no me hables en valenciano que yo soy andaluza”. [RPR, 31; 7m 40s - 8m 35s]

Aquestes mostres d’autoodi es vesteixen de *cortesia lingüística* a pesar que, com reconeix JFT, «ells l’entenen algo»:

Mosotros lo que tenim ací és la vista de que quan hi ha un andalús, encara que sigam quatre o cinc valencians, en eixa [persona] parlem el castellà per respecte a esta persona que a lo millor no entén l’idioma... aunque ells l’entenen algo, però fa lleig parlar el valencià i [no] saps si l’entendran... i per això, per respecte [...] per exemple, tu i jo ara mateixa [*sic*] [...] però quant veguem que s’arrima u, pos inconscientment canviem la conversació de valencià a castellà [...] ací estem en el terreno d’ells, no en el nostre. [JFT, 2; 7m 25s - 7m 40s, 11m - 11m 15s]

Tot aquest argumentari en contra de l’ús del català és desmentit pel mateix treball de camp, on han participat, per una banda, algunes persones acusades de ser «tan-cades» i, per una altra, alguns immigrants d’origen castellà. Les primeres (FL i EC) usen el català només amb catalanoparlants, com declaren elles mateixes, i les segones (VA, JM), membres del lloc tradicional de reunió dels valencians, la Societat, diuen que entenen el català sense cap problema:

Jo estic parlant en andalús en elles i ara aplega vostè i, sense donar-me compte, canvie la tortilla i estic parlant en valencià. [FL, 25; 7m 40s – 9m 20s]

yo estoy en una valenciana [la seua parella] y tenemos que hablar el valenciano, pero de la puerta para allá [fora de casa], no. Cuando salgo de la puerta, andaluz... bueno, medio..., lo que sé.

[EC, 26; 33m 35s – 34m 08s]

Yo ahora, por ejemplo, les comprendo mucho porque yo llevo to mi vida aquí. [...] y a fuerza de años y años y escuchar una cosa y escuchar otra [...], lo comprendo bastante. [VA, 5; 20m 20s - 10m 50s]

Asín una palabra sola, no, pero metió en conversación, como lo entiendo... parl... hablo alguna palabra. [...] entonces se le murió el padre, y parlava en valenciano y decía: “-Ha mi... mun pare! Ha mu... mun pare” [JM, 17; 3m 2s - 3m 20s, 7m 5s - 7m 20s]

En el fons, darrere d’aquestes actituds, hi hauria més aviat una motivació ideològica, que es fa ben nítida en l’al·lusió que SBI atribueix a una noció concreta d’Espanya lligada amb el castellà:

I mosatros, igual: en castellà. I, además, hui en dia, a vegades estem ahí fent una copa, casi tots es dies, i tots som valencians i estem tots parlant en castellà. Lo més gran d'Espanya! [...] perquè jo parle més fàcil en castellà que en valencià [...]. Además, en casa [...] jo en els meus fills parle en castellà. [...]. Pero mosatros a vegades ací estem tots –i som cinc o sis–, tots valencians, tots parlant en castellà. Si n'hi ha un andalús [...], per educació de tota la vida, per respecte a estes persones, sempre ham parlat en castellà. [SBI, 19; 8m 35s - 9m, 9m 30s - 10m]

Però no sempre l'abandó de l'idioma es fa tan conscientment com en aquest cas. Altres subjectes que no l'han transmès, compensen un cert sentiment de mala consciència per la pèrdua lingüística amb elements d'ordre folklòric i sentimental que ells creuen que perviuran, com ara els costums, els menjars tradicionals, les festes típiques, el *sentir* (?)..

El parlar en valencià va a perdre's però les costums i les tradicions, moltes van a continuar en els menjars i en les festes i en el sentir. [...] [els meus fills] heu senten com una cosa que és pròpia d'ells, ho duen en la sang (...). Eixa és una herència que anem a deixar ací perquè si nos, es perdria tot. [...] L'arròs al forn [...], l'all-i-pebre, els pastissets de moniato, bunyols... totes eixes coses estem transmitint-les a les generacions. Totes eixes coses no van a perdre's. Eixes van a mantindre's... [JMGF, 10; 2m 20s - 2m 40s, 7m - 7m 30s, 8m - 9m]

[...] Jo sóc valenciana. I ho tinc molt a gala. Per mi no es perdrà el valencià però jo sé que en este poble es perd [...]. El valencià és l'herència més gran que m'han deixat. I me tira tant la terreta! Ai, quan anem i senc eixes bandes de música, lo que m'entra pel cos! [...]. No sé com no me caic per el balcó... mirar les bandes... això és molt gran, home, això és molt gran... te veus [...] com tiren coets! [...]. El meu marit ja parla el castellà. [...] la llengua, me sap molt de mal, però jo sé que quan mosatros mos se n'anem, els majors, no... que se perdrà. [...] [El meu marit] encara que no parle valencià, lo de València ho té ahí en el seu coret, saps? No anem a renegar de la nostra terra! [VAB, 30; 1m 10s - 1m 20s, 6m 35s - 7m, 11m 15s - 12m 35s. MTES, 29; 20m 30s - 20m 40s]

En equiparar el català amb aquests elements de tipus nostàlgic, minva la «gravetat» de la seua desaparició. Com a conseqüència, ja no sorprèn que alguns el rebaixen a la categoria de *dialecte*:

Però ja de la meua edat poques n'hi ha que parlen valencià (...) el dialecte... és una llàstima. [MTES, 29; 12m 10s - 12m 30s]

Tal noció de *valencià* no és exclusiva d'aquesta parlant. Com acabem de veure en algunes citacions presentades més amunt (SBI, FL, EC), hom parla d'andalús i no de castellà quan es refereix al pas de català a castellà que fan els valencians (SBI: «els costava més treball de parlar en andalús»; FL: «Joestic parlant en andalús [...] ara aplega vostè i [...] en valencià»; EC: «Cuando salgo de la puerta, andaluz»). També ho fa així una altra informadora, qui, quan és a punt de contraposar *valencià* a *castellà*, interromp aquesta última paraula (*caste...*) i s'autocorregeix per a no «barrejar» –segons la seua noció– dialectes (valencià i andalús) amb llengües (castellà):

Quan tenen ganes, sí que diuen algunes coses en valencià; entendre-lo, tot... però ja... lo més gran el caste... el andalús: són andaluzos. [VAB, 30; 3m - 3m 15s]

Per tant, el *dialecte*, com la gastronomia, és un element prescindible quan es tracta d'evitar reviure una conflictivitat antiga. Ara bé, el conflicte real entre andalusos i valencians no era lingüístic, sinó social i, més concretament, de classe: els valencians, que havien vingut de fora, havien esdevingut «els amos» de les terres, i els andalusos, que no havien valorat mai aquells aigüamolls perquè no coneixien el conreu de l'arròs, s'havien quedat de jornalers (GONZÁLEZ 1993, p. 79-81; LLÀCER 1997, p. 63-68; SABUCO 2005, p. 77-98):

FL: Jo te diré una cosa. Ací sempre ha dit jo: Si haguera hagut un lio, mos hageren menjat. Un lio, de guerra, d'això, revulu... algo, mos hageren menjat. Els andaluzos... per l'enveja de que mosatros...

-Què vol dir? Què hageren fet?

FL: Tot el mal que hageren pogut fer-nos, per a que mos n'anàrem.

[FL, 25; 29m 35s]

I com una derivació del conflicte de classe i a causa de la dependència dels hòmens amb què sempre han hagut de viure les dones, la controvèrsia es convertia en una competència entre valencianes i andaluses:

FL: El costum és que [a] la part d'allí [València] les dones no treballaven (...). Entonces la dona mai ha treballat; ha treballat en casa (...) Mosatros ham vengut ací, duent el ritme d'allí, sent senyoretas. A vore si m'entens: ben vestides, eh?... i bé de tot, eh? [...] Lo que passa [és] que, al mesclar-se tanta família, només volien casar-se els valencians i criticaven “a los valencianos”. “-;Y todas cogéis a los valencianos para casarse!” (...) Però les andaluses agarraven als valencians perquè la dona andalusa és més salamera. [FL, 25; 22m - 23m, 33m - 33m 19s]

Los andaluces son más hombres, tienen más lo que hay que tener, y nosotras somos más cariñosas, no tan desaborías como las valencianas. Le damos más libertad al hombre... Y claro una andaluza en seguida se hace con un valenciano porque tienen más estilo, más gracia que las valencianas... Nosotras hacemos lo que nos dicen los hombres con los que nos hemos casado. ¡En que tú hagas lo que tú quieras! (SABUCO 2005, p. 276)

Enfront d'aquesta realitat, la memòria històrica, que sempre és molt feble, a voltes és passada pel sedàs indulgent d'alguns subjectes («un poco de pique») quan no és radicalment negada («nunca ha habido conflicto»):

Al principio, los primeros años [...] aquí había un poco de... de pique... entre valencianos y andaluces porque los andaluces se sentían ofendidos. Consideraban que habíamos venido a apoderarnos de la tierra para excluirlos a ellos. [EMF, 27; 4m 28s – 4m 50s]

Para mi concepto nunca ha habido conflicto... para mí. Eso son cosas que se dicen en los libros estos...en los libros estos raros que yo digo. [JM, 17, 11m - 11m 22s]

4. Conclusions

L'objectiu d'aquest treball ha estat examinar la instal·lació del català a Las Marismas del Guadalquivir (Andalusia) a partir d'un grup d'immigrants valencians. La localitat que s'hi va conformar, Isla Mayor, va ser finalment de majoria castellanoparlant perquè els immigrants de la mateixa Andalusia i d'Extremadura van acabar predominant sobre els valencians, que no han superat mai el 10% dels habitants. L'enquesta passada a una mostra d'aquests immigrants i dels seus descendents fa veure que el català es manté plenament en la primera generació immigrada, però pràcticament desapareix en la segona generació, la dels fills dels immigrants. Els casos excepcionals responen a un ambient familiar que ha afavorit l'adquisició passiva del català, però no ha estat suficient perquè hi haja crescut una tercera generació amb el català, ni tan sols com a segona llengua. Per tant, és de preveure l'extinció del català a Isla Mayor amb la desaparició física dels pocs parlants de la segona generació.

Però això no ha ocorregut sense la contribució d'unes actituds, i unes raons derivades, que s'han conformat al lloc de destinació dels immigrants valencians. La més important és la percepció minoritària del mateix grup, que ha portat els valencians a renunciar a transmetre el català als seus descendents com a fruit de l'autoodi envers la llengua que els és pròpia i els diferencia del grup majoritari. A partir d'ací, s'hi han sumat el concepte d'educació o «cortesia lingüística», consistent a

no usar el català davant de castellanoparlants, i l'escola, exclusivament en castellà; dos factors que han afavorit el canvi de llengua familiar en els pocs descendents de valencians que havien començat a ser pujats en català. I tot això ha ocorregut enmig d'un conflicte entre andalusos i valencians a causa de la diferència social entre els uns i els altres, provocada perquè la majoria de valencians (vistos com a nouvinguts) havien esdevingut propietaris, mentre que els andalusos havien quedat, gairebé tots, com a jornalers. La llengua dels propietaris (també nouvinguda) era vista com un element més que s'afegia a aquesta discòrdia; per tant, s'estenia interessadament la consigna que si se n'evitava l'ús, s'eliminaria (o minvaria) el conflicte. Amb més motiu, si aquesta suposada llengua tenia la consideració de dialecte i se la feia, per tant, equivalent a l'andalús.

Bibliografia

CONEIXEMENT DEL VALENCIÀ, 1987: *Coneixement del valencià. Padró municipal d'habitants, 1986*, València: Generalitat Valenciana.

V. DE MELCHOR; A. BRANCHADELL, 2002: *El catalán. Una lengua de Europa para compartir*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

L'ANDALUSIA VALENCIANA: *L'Andalusia valenciana*, Dossiers, Canal 9 [documental audiovisual emès el 1990].

X.R. FREIXEIRO, 2014: «A lingua tiveran por lingua d'escravos. O autoodio como concepto sociolingüístico», *Estudos de lingüística galega*, núm. 6, p. 93-113.

X. LLÀCER, 1997: «El Puntal, un estudi d'antropologia social», *Quaderns de Sueca*, núm. XII, p. 45-68.

J. GONZÁLEZ, 1993: «Valencianos y arroz en las Marismas del Guadalquivir», *Revista de Estudios Andaluces*, núm. 19, p. 67-95.

J. MIRALLES, 1985: *La historia oral*, Palma de Mallorca: Moll.

B. MONTOYA; A. MAS, 2011: *La transmissió familiar del valencià*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

V. M. MUÑOZ, 2009: «Representaciones y simbología del arrozal en la provincia de Sevilla», *Iberoamericana*, núm. IX/35, p. 39-56

R. L. NINYOLES, 1969: *Conflicte lingüístic valencià*, València: Eliseu Climent, editor, [1985].

M. RODRÍGUEZ, 1994: *Historia de la Isla Mayor del río Guadalquivir*, Isla Mayor: C.P. Florentina Bou.

A. RUBIO, 2012: *El patriciat i la nació: sobre el particularisme dels valencians en els segles XIV i XV*, Barcelona: Abadia de Montserrat.

A. SABUCO, 2004: *La isla del arroz amargo: andaluces y valencianos en las marismas del Guadalquivir*, Sevilla: Fundación Blas Infante.

A. SABUCO, 2005: *La memoria y el territorio: la construcción de la comunidad local en Isla Mayor (Sevilla)*, Madrid: Ministerio de Cultura.

B.B. SCHIEFFELIN; K.A. WOOLARD; P.V. KROSKRITY (ed.), 1998: *Ideologies lingüísticas: práctica y teoría*, Madrid: Los Libros de la Catarata, [2012].

Annex 1

SUBJECTES

Número d'ordre d'entrevista / inicials del nom dels subjecte / sexe (M: masculí; F: femení) / any de naixement / generació immigrada / competència lingüística (CT: català = L1; Cs/CT: castellà = L1, català = L2; Cs: castellà exclusivament) / origen (només s'indica quan és castellà).

1. (FRC) M, 1937, Gen I, CT
2. (JFT) M, 1931, Gen I, CT
3. (FGM) M, 1932, Gen I, CT
4. (JPM) M, 1928, Gen I, CT
5. (VA) M, 1930, Gen I, Cs (Valladolid)
6. (EX) M, 1928, Gen I, Cs (Extremadura)
7. (CPB) F, 1955, Gen II, Cs/CT
8. (RBF) F, 1940, Gen I, CT
9. (JR) M, 1968, Gen II, Cs
10. (JMGE) M, 1946, Gen I, CT
11. (VR) F, 1949, Gen I, CT
12. (VF) F, 1938, Gen I, CT
13. (RGG) F, 1948, Gen II, Cs
14. (PS) M, 1940, Gen I, CT
15. (PR) M, 1935, Gen I, CT
16. (PP) M, 1935, Gen I, CT
17. (JM) M, 1934, Gen I, Cs (Extremadura)
18. (JVCF) M, 1947, Gen «de trànsit», CT
19. (SBI) M, 1943, Gen I, CT
20. (LR) M, 1955, Gen «de trànsit», Cs
21. (FRG) M, 1945, Gen I, CT
22. (SCS) M, 1948, Gen II, Cs
23. (PGF) M, 1948, Gen I, CT
24. (GPL) M, 1962, Gen I, CT
25. (FL) F, 1934, Gen I, CT
26. (EC) M 1925, Gen I, CT
27. (EMF) M, 1946, Gen «de trànsit», Cs

28. (VES) F, 1978, Gen II, Cs
29. (MTES) F, 1958, Gen I, CT
30. (VAB) F, 1948, Gen I, CT
31. (RPR) F, 1970, Gen II, Cs
32. (AGE) M, 1970, Gen II, Cs/CT
33. (MPL) M, 1940, Gen I, CT

ANNEX 2: Arbres de Transmissió Lingüística (ATL)

Equivalències

L1: llengua primera

L2: llengua segona

CT/Cs: català L1/castellà L2

Cs/CT: castellà L1/català L2

Cs/(CT): parla el castellà / entén el català

Cs: només parla castellà

Imm: immigrant els.../l'any...

Dev: devers

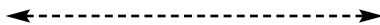
Negreta: subjecte entrevistat

Redona: persones referides

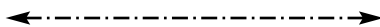
FRC: inicials del nom de la persona (quan és conegut)



Comunicació i/o transmissió del català

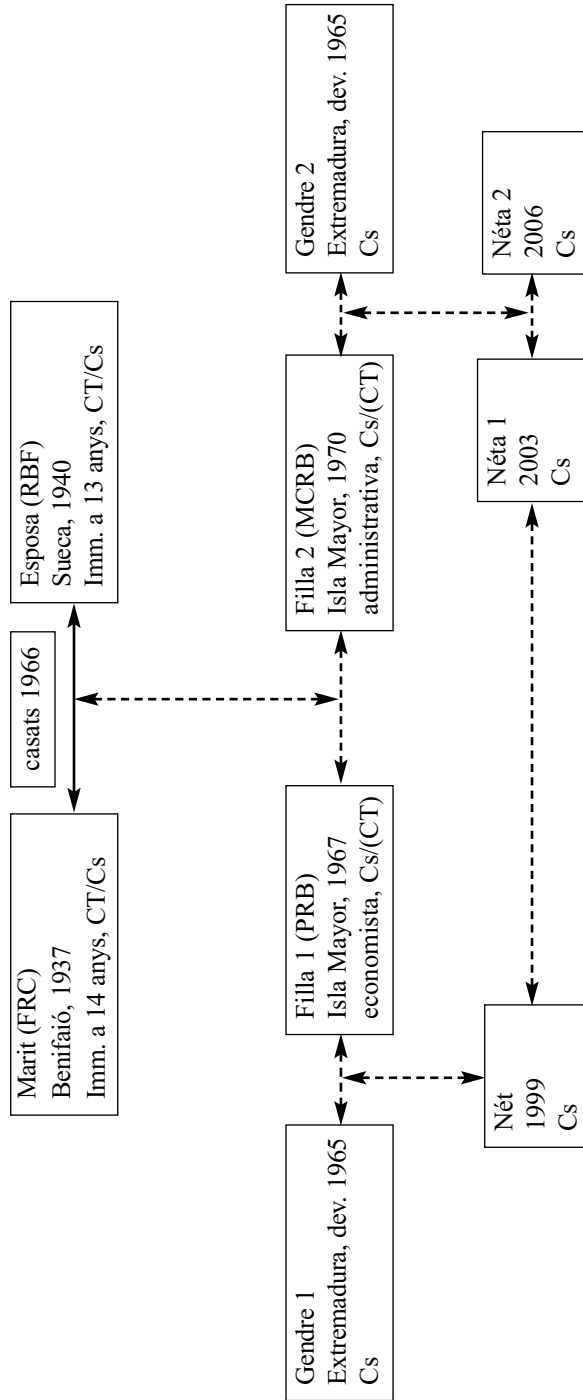


Comunicació i/o transmissió del castellà

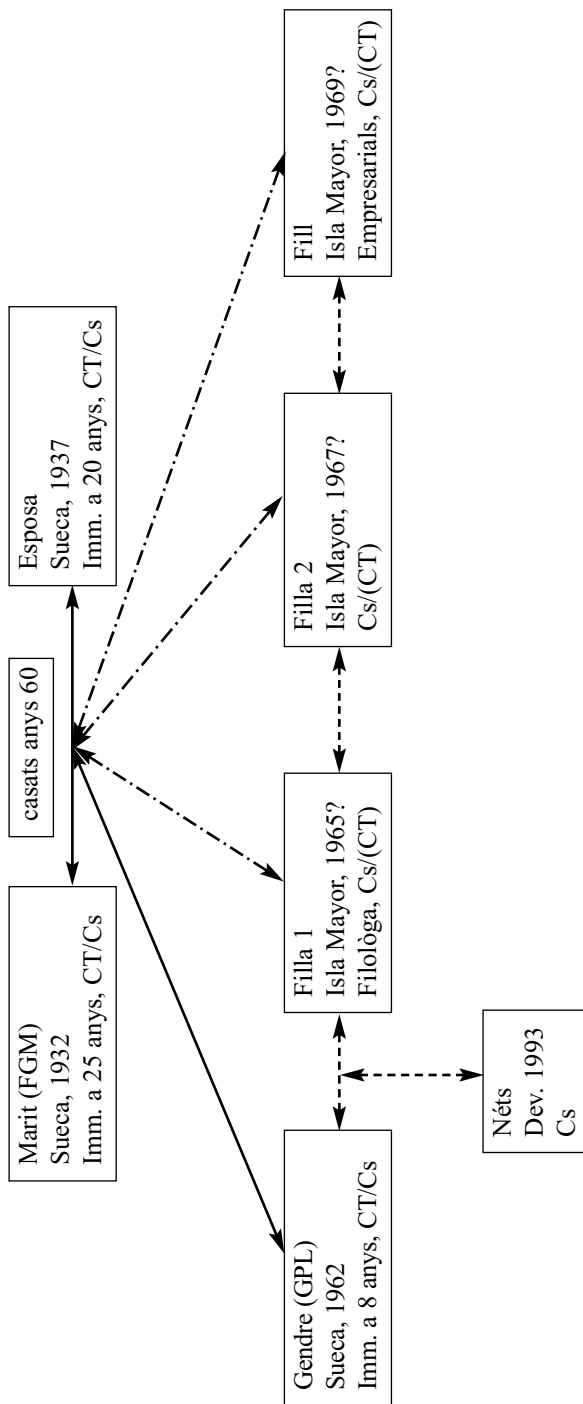


Comunicació i/o transmissió del català de pares a fills i retorn dels fills en castellà
o bé canvi de llengua durant la criança (de català a castellà)

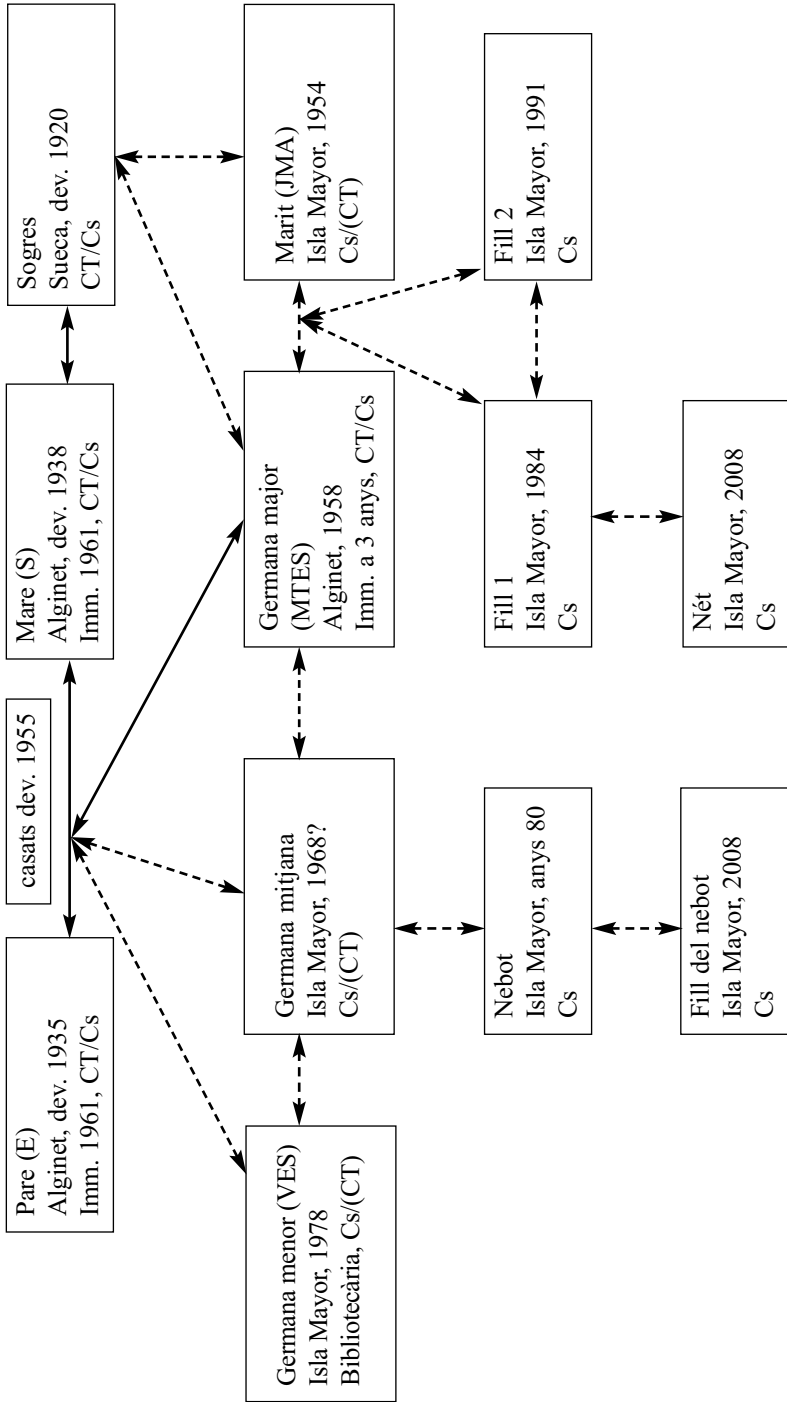
ATL 1: FRC i RBF (MATRIMONI)



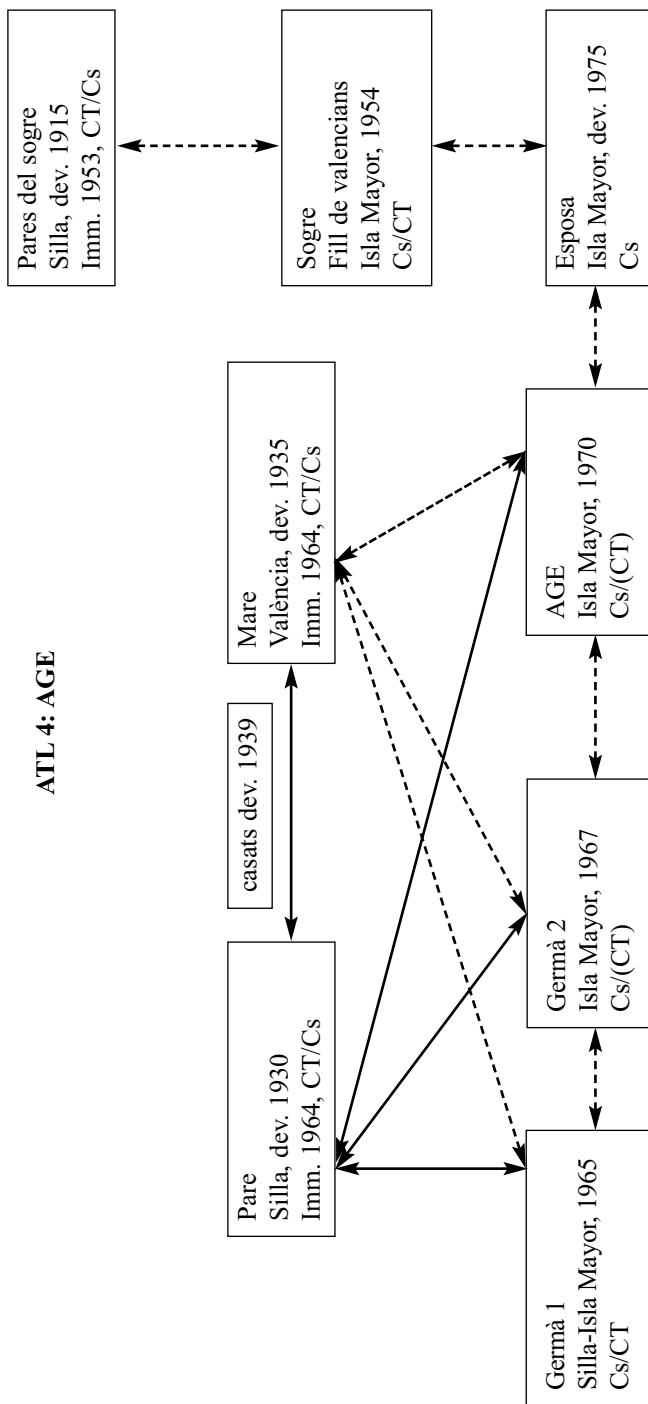
ATL 2: FGM i GPL (SOGRE I GENDRE)



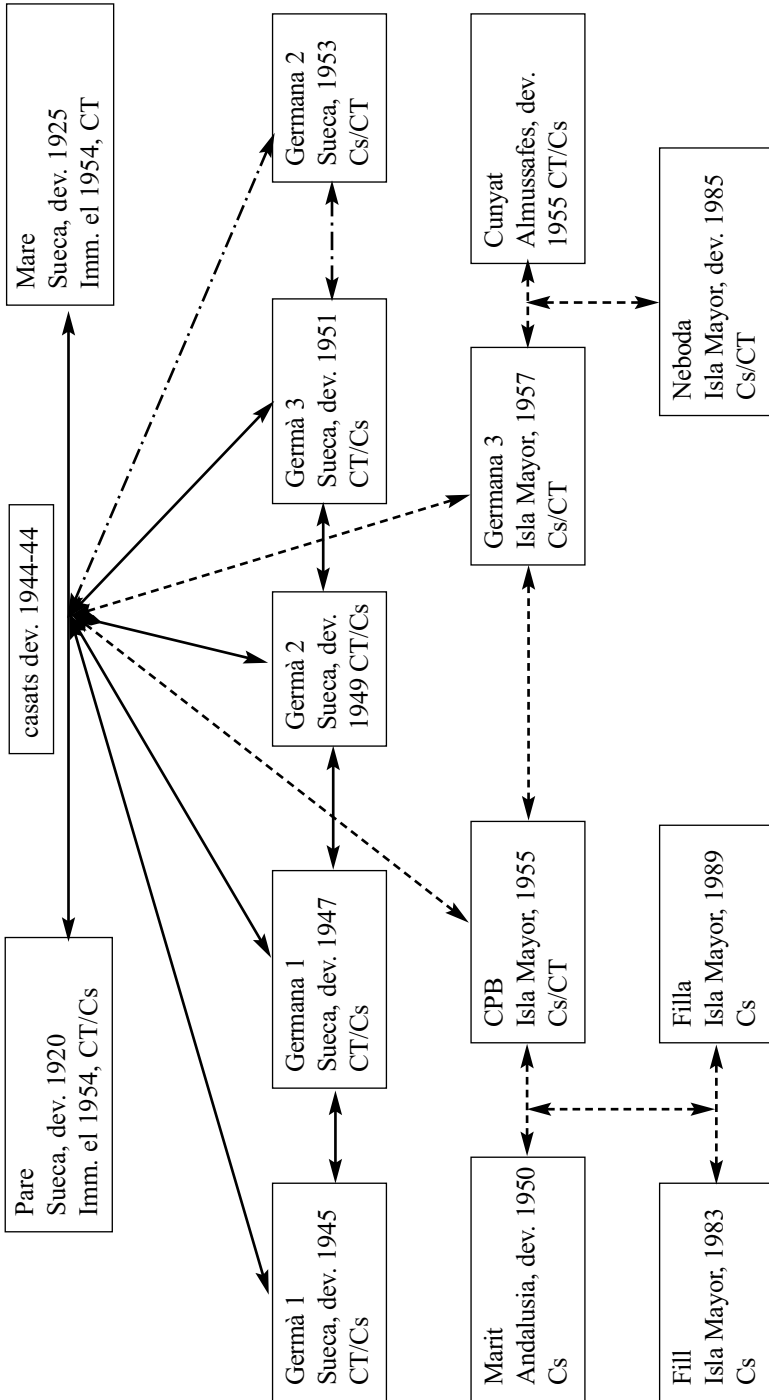
ATL 3: MTES i VES (GERMANES)



ATL 4: AGE



ATL-5: CPB



ATL-6: JVFC

